

Knjiga je nezaobilazno štivo za svakog koga zanima problematika građanstva u Habsburškoj monarhiji. Uvrštene studije bit će od značajne pomoći zasada rijetkim hrvatskim istraživačima ove problematike.

Tihomir Cipek

Recenzija

Zbigniew Brzezinski

Izvan kontrole

Otvoreno sveučilište, Zagreb, 1994.

Knjiga *Izvan kontrole* koju je nedavno u prijevodu objavilo Otvoreno sveučilište u Zagrebu, svojim naslovom privlači pozornost svakog onoga tko prati politička događanja u današnjem svijetu. To i više, jer joj je autor Zbigniew Brzezinski vodeće ime američke političke misli koja je desetljećima utjecala na oblikovanje američke vanjske politike i svjetska događanja. Iskusni autor koji je prvu knjigu *The Soviet Bloc* objavio još 1960. godine i u ovoj najnovijoj je ujedinio slavensku maštovitost i američku analitičnost. Naime, Brzezinski je rođen u Poljskoj (1928.), školovao se u Sjedinjenim Američkim Državama (završio je Harvard) gdje je ostvario i blistavu naučnu i političku karijeru. Bio je direktor Istraživačkog instituta za proučavanje komunizma (RICA), savjetnik za nacionalnu sigurnost predsjednika Sjedinjenih Američkih Država u vrijeme Cartera, te direktor Vijeća za nacionalnu sigurnost. Danas je sveučilišni profesor.

Istražujući cjelokupnost fenomena komunizma, polazeći od njegovih filozofsko-utopijskih odrednica, gospodarske i vojne moći, te neriješenih nacionalnih problema, autor je stvorio dobru podlogu za knjigu *Izvan kontrole*. Iako bi naslov knjige upućivao na sadašnja događanja, jer je danas mnogo toga "izvan kontrole", ona je u svojim porukama više usmjerena prema budućnosti najavljujući globalna sukobljavanja na pragu 21. stoljeća. Autor je svjestan novih opasnosti koje nastaju u svijetu, posebno u postkomunističkim zemljama, jer "totalitarni nacionalistički režimi ne mogu biti zamjena komunizmu te samo prihvaćanje demokratskih načela i vrijednosti zapadnog svijeta može osigurati skladan razvoj" (iz predgovora).

U knjizi autor postavlja i nastoji pronaći odgovore na tri temeljna pitanja:

1. Koja je povijesna važnost velikog neuspjeha totalitarizma općenito, a komunizma posebno, kao ideološke sile u svjetskim odnosima dvadesetog stoljeća?
2. Kakav bi svijet mogao biti u dvadeset prvom stoljeću u pogledu doktrine i geopolitike?
3. Koje su moguće posljedice uloge Amerike u svijetu i u američkom društvu?

Svjestan složenosti pitanja na koja bi znanstveno utemeljeni odgovori tražili obimnu dokumentaciju, Brzezinski se u knjizi više opredijelio ka iznošenju osobnih iskaza s kojima se čitalac i ne mora uvijek suglasiti. Knjiga je, pored predgovora i uvoda, podijeljena na pet poglavlja: (1) Politika organiziranog ludila, (2) S onu stranu političkog osvještenja, (3) Globalna sila bez premca, (4) Dvojbe globalnog poremećaja i (5) Privid nadzora. Kako skromno ističe i sam autor, ova knjiga nije predviđanje, nego važno upozorenje na ono što se može dogoditi na pragu 21. stoljeća, te na ono što se ne smije dopustiti da se dogodi. Zbog toga, slobodno se može reći da je ova

zanimljiva knjiga dijelom dijagnoza, dijelom prognoza, a dijelom upozorenje.

Prema Brzezinskom, društveni je život i objektivno i subjektivno previše složen da bi se povremeno preoblikovao prema utopijskim zamislama. Knjiga obiluje ilustracijama pokušaja preoblikovanja svijeta prema utopijskim zamislama na primjerima fašizma i komunizma u 20. stoljeću te njihovim katastrofalnim posljedicama. Iako je 20. stoljeće, kako kaže, rođeno u nadi i zarudjelo u razmjerno dobroćudnom okruženju, ono je postalo stoljeće megaurmiranja, što je pojam za statistički nevjerojatan broj žrtava politički motiviranog ubijanja, jer je mega deset na šestu. Tragedija 20. stoljeća dogodila se uglavnom neočekivano, zahvaljujući pojavi dviju utopijskih ideologija fašizma i komunizma, ali autor ne zanemaruje ni nacionalizam te totalitarizam kao uzroke megaurmiranja.

Polazište na kojem se temelji ova knjiga je i autorova svijest o silnom ubrzanju povijesti te neizvjesnosti njezina puta. "Povijest nije završila, ona se zgusnula" kaže Brzezinski. I dok su nekad povijesna razdoblja bila oštro ocrтана, pa se moglo jasno pratiti tijek povijesti, današnja je povijest puna prekida koji se potiru, zgušnjavaju našu perspektivu i ometaju naš doživljaj povijesti. Dok su političari još početkom ovog stoljeća, upravljajući društvima bili suočeni, uvjetno rečeno, s brzinama konjskih zaprega, današnji se političari suočavaju s nadzvučnim brzinama.

Osnovna teza ove knjige je u tome da: "Ideje pokreću političko djelovanje i oblikuju svijet. Ideje mogu biti jednostavne ili složene, dobre ili loše, promišljene ili nesvjesne. Ponekad su im nosioci karizmatičke ličnosti, a ponekad prožimaju svaki kutak sadašnjosti. Naše doba je doba globalnog političkog osvještenja pa političke ideje postaju važnije, ili kao izvor intelektualne kohezije odnosno pomutnje ili političkog dogovora odnosno sukoba".

Polazeći od osnovne teze, Brzezinski je došao i do vrlo zanimljivih zaključaka. On smatra da politika dvadesetog stoljeća kojom je prevladavao uspon totalitarnih pokreta zaslužuje naziv "politike organiziranog ludila". To je "ludilo", prema njegovom mišljenju, prouzrokovalo nevideno krvoproliće, a bio je to i najambiciozniji pokušaj u povijesti ljudskog roda da se uspostavi totalitarni nadzor nad unutarnjim i vanjskim životom čovjeka. Neuspjeh totalitarističkih pokusa podudario se, kako kaže autor, s globalnim političkim osvještenjem. Ta podudarnost može značiti da se liberalno-demokratski poredak, koji se danas veže za zemlje Zapada, može primijeniti u čitavom svijetu i tako stvoriti temelj za moguću svjetsku političku konsenzus. Međutim, upozorava Brzezinski, dezintegrativne sile mogle bi se pokazati moćnijim od trenutno integrativnih sila i povećati opasnost od dubljeg globalnog rascjepa.

Za Sjedinjene Američke Države autor smatra da su jedina prava svjetska sila, ali u okruženju u kojem se tradicionalna međunarodna politika preobražava u globalnu politiku, kada nestaje razlike između domaćeg i međunarodnog i kada nastaje prava globalna zajednica, što će sve više slabiti američki utjecaj. Na to ukazuju već postojeći problemi na koje Amerika nailazi kada želi primijeniti globalnu vlast u rješavanju postojećih svjetskih problema. Jačanje euroazijskih regionalnih sukoba, množenje oružja za masovno uništavanje i kriza postkomunističkih zemalja koja bi mogla potkopati globalnu privlačnost demokracije te uskršavanje milenijskih demagogija, još će više slabiti američku, a jačati možda kinesku dominaciju.

Povezanost između ubrzanja povijesti, većih mogućnosti oblikovanja svijeta, naših brzorastućih materijalnih prohtjeva i naše moralne dvosmislenosti, stvara besprimjenu dinamiku nekontrolirane promjene.

Kako kaže autor: "Jurimo u budućnost, ali tu budućnost oblikuje brzina promjena, a ne mi. Svijet je kao zrakoplov s automatskim pilotom, čija brzina raste, ali koji nema odredište".

Na kraju, knjigu *Izvan kontrole* svakako valja pročitati. Napor koji je autor u nju uložio da bi objasnio glavne političke tokove u dvadesetom stoljeću kao polazište za predviđanje skore budućnosti, omogućava spoznaju glavnih opasnosti za današnji svijet, ne samo politolozima i političarima, nego i širem krugu čitatelja.

Siniša Tatalović

Recenzija

Michael Nelson (ed.),

The Elections of 1992

A Division of Congressional Quarterly Inc., Washington, D.C., 1993.

Knjiga *The Elections of 1992* predstavlja najnoviju analizu u nizu američkih izbora urednika Michaela Nelsona, profesora političkih znanosti na Rhodes College (SAD). Nelson je, do danas, uz ovu, objavio još dvije knjige o američkim izborima: *The Elections of 1984.* i *The Elections of 1988.* Kao i dvije prethodne, i ova je knjiga, nedvojbeno, dragocjen izvor postizbornih komentara iz pera eminentnih američkih politologa. Sama knjiga sadržava osam eseja, od kojih svaki predstavlja osvrt na određeni aspekt izbora. Nelsonov pristup u izradi ove knjige, kako sam kaže, sastojao se od okupljanja tima renomiranih stručnjaka koji su dobili zadatak da opišu i analiziraju

izbore kao skup različitih događaja u širem povijesno-teoretskom kontekstu.

Donald E. Stokes i John J. Dilulio, Jr. ("The Setting: Valence Politics in Modern Elections") analiziraju utjecaj strukture političkih pitanja na opredjeljenje birača odnosno nestalnost biračkog ponašanja (*volatility*). Polazeći od velikih oscilacija u ispitivanjima javnoga mnijenja (ankete CBS News i New York Timesa) Stokes i Dilulio nastoje odgovoriti na pitanje koji je bio osnovni motiv za nestalnost u opredjeljenju birača spram pojedinih predsjedničkih kandidata od 1991. godine do samih izbora? Po Stokesovom i Diluliovom mišljenju motivaciju birača u izborima 1992. nije moguće objasniti oprečnim političkim stavovima predsjedničkih kandidata. Nasuprot tzv. *pozicijske politike* (u kojoj birači ocjenjuju kandidate s obzirom na njihova opredjeljenja u odnosu na pojedina politička pitanja npr. za ili protiv abortusa) oni predpostavljaju drugu moguću osnovu za ocjenjivanje kandidata - tzv. *vrijednosnu politiku* (ocjenjivanje kandidata na osnovu stupnja do kojega ih birači povezuju sa "stanjima, ciljevima, ili simbolima koji su gotovo uvijek općenito odobreni ili neodobreni od strane biračkoga tijela", str. 7). Središnja Stokesova i Diluliova teza oblikovana je u tvrdnju da su "vrijednosna politika i pitanja bila, te nastavljaju biti, znatno važnija u oblikovanju stranačkog ponašanja, kandidata i birača nego što se to obično misli" (str. 11). Stokes i Dilulio na kraju izvode zaključak da su izbori 1992. godine bili "vrijednosni izbori par excellence" (str. 15), a uspjeh Billa Clintona oni pripisuju prvenstveno predizbornoj kampanji zasnovanoj na vrijednosnim pitanjima.

Ryan J. Barilleaux i Randall E. Adkins ("The Nominations: Process and Patterns") analiziraju proces nominacije predsjedničkih kandidata. Pravila po kojima se kandidati nominiraju unutar političkih stranaka često variraju, no Barilleaux i Randall ističu da